

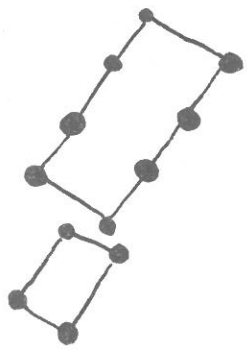
MUSEUMS ✕ AVISEN

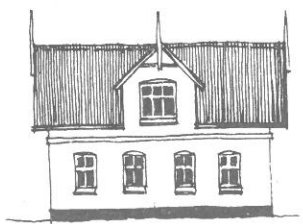
Nr. 2 Juli 1981 2. årg.

INDHOLD:

Museumsinspektør
 Steen Hvass, Vejle, for-
 tæller om udgravningen
 i Veerst 1980.

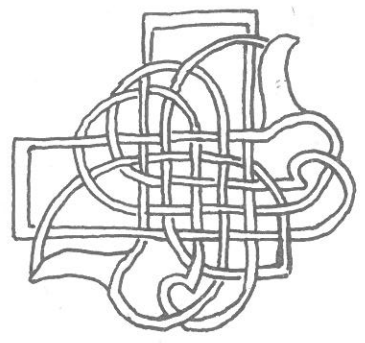

Bygningsgruppen
 præsenterer udstillingen
 "Bedre Byggeskik",
 der vises i Vejen
 i sommer.

Bygningsregistrant
 for Vejen?

Udflugt til
 vikingeutstillingen
 på Forhistorisk Museum
 Moesgaard d. 12. sept.

UDGRAVNINGEN I VEERST 1980

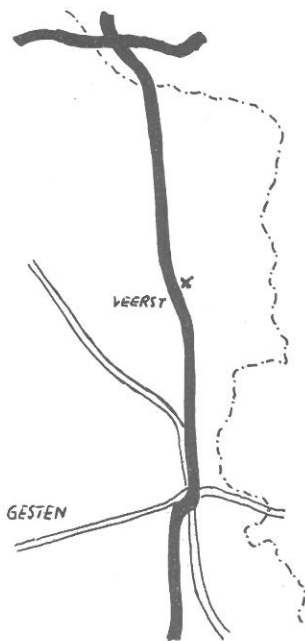
Et af de kommende års største anlægsarbejder i Danmark bliver uden tvivl nedlægningen af naturgasnettet. Den strækning, hvor gasnettet først skal nedlægges, er fra Frøslev ved grænsen og op til Egtved. Anlægsarbejdet berører et bælte på 20-30 m bredde, og da dette dels bliver gennemgravet, dels kørt sammen af de store gravemaskiner, indebærer det, at alle spor fra fortiden vil blive fuldstændig ødelagt. I et samarbejde mellem Fredningsstyrelsen og de lokale museer prøver man at redde så mange forhistoriske anlæg som muligt. Hele strækningen, hvor gasledningen skal ligge, gennemtraves af arkæologer, og hvis der findes forhistoriske levn, bliver der lavet en mindre prøveudgravning for at få et indblik i, hvad der kan gemme sig under pløjelaget. Viser det sig derved, at der er større rester af forhistoriske anlæg, bliver disse udgravet af museet.

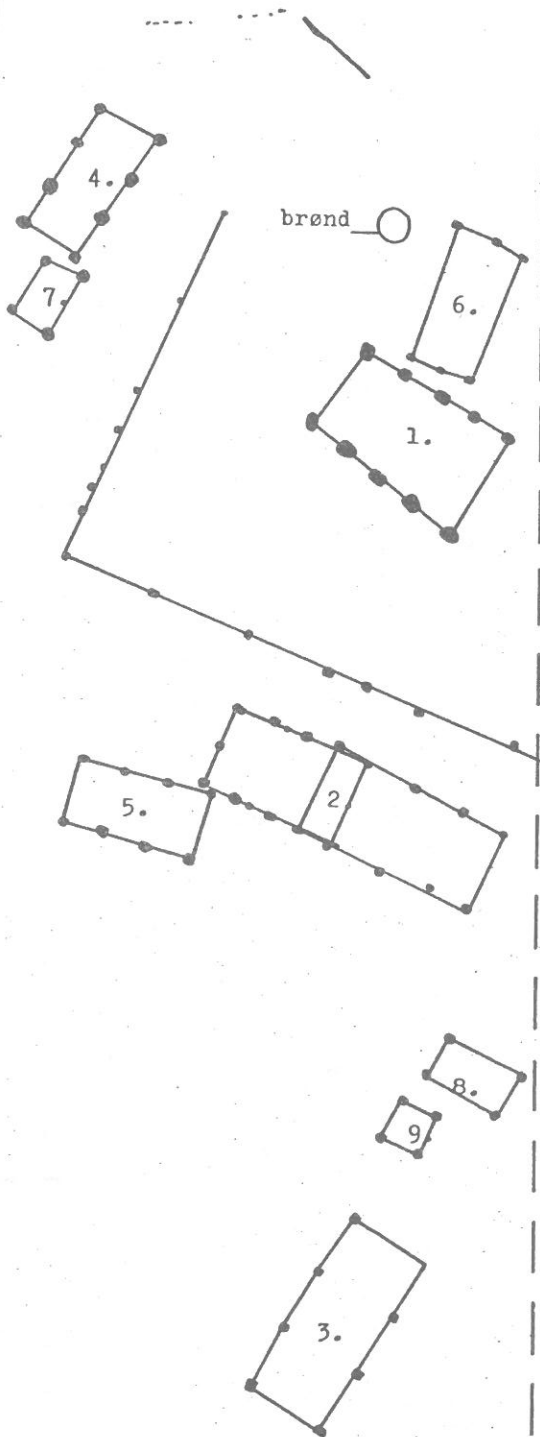
En sådan lokalitet udgravede Vejle kulturhistoriske Museum i oktober-november 1980 hos gårdejer Bent Jensen i Veerst. Under prøveudgravningen var der fundet stolpehuller efter huse og hegn samt nogle affaldsgruber. Der blev iværksat en større udgravning, hvor et område på 115 m's længde og 30 m's bredde blev afdækket med maskinkraft ned til det gule undergrundssand og -ler. De steder, hvor der i ældre tid havde været nedgravet affaldsdynger eller stolper til huse og hegn, fremtrådte nu som mørke pletter i det lyse undergrundsmateriale. På trods af de dårlige vejrforhold med megen nedbør og kulde, der vanskeliggjorde arbejdet betydeligt, undersøgte udgravningslederen, stud. mag. Christian Adamsen, København, og hans medarbejdere 10 huse, rester af nogle hegn og flere affaldsgruber.

Den ældste bebyggelse på stedet er fra den sene del af yngre bronzealder frem til den ældste jernalder, d.v.s. fra ca. 700 - 400 før Kristi fødsel. Flere affaldsgruber med keramik i viser, at der har været bebyggelse i nærheden allerede på dette tidspunkt.

Den største og mest spændende del af bebyggelsen stammer fra den tidligste middelalder, fra ca. år 1000 til ca. år 1200, netop det tidsrum, hvor Danmark har fået en central kongemagt. Den ny religion, kristendommen, er blevet indført med et stort kirkebyggeri til følge. Ikke blot i byerne, men også ude i landsbyerne er det mærkbare fremgangstider. Om landsbyerne, deres huse og gårde, ved vi idag imidlertid kun lidt. Netop fra denne højst interessante del af historien stammer den nyudgravede bebyggelse ved Veerst.

Ialt er udgravet 10 huse af varierende størrelse. Da jorden på stedet formodentlig har været dyrket lige siden gårdene blev nedlagt, er der ikke bevaret husgulve, ildsteder el. lign. Alt var pløjet væk ned til undergrundssandet, kun sporene efter de nedgravede stolper fandtes tilbage.

brønd

BULAGERGÅRD 1980

0 10 m

Husenes vægge har bestået af kraftigt tømmer, særligt svære lodrette stolper i hjørnerne og med mellemrum langs siderne. Imellem disse stolper har der enten været vandrette planker eller lodrette planker, som har stået i en fodrem. Taget har udelukkende hvilet på væggene. Det er uden tvivl den samme form for bygninger som de samtidige tidlige stavkirker. Dem kan man idag få et indtryk af i de endnu bevarede norske stavkirker med hensyn til væg- og tagkonstruktioner. De længste huse har været ca. 10 m lange og ca. 5 m brede. De fleste er næsten rektangulære i grundplan, et enkelt er dog trapezformet. Men der er også mindre huse, som kun er ca. 7 m lange og 3,5 - 4 m brede samt tre helt små, næsten kvadratiske huse på 2,2 - 3 m, der kun har haft en kraftig stolpe i hvert hjørne. Et sted kan man se, at et større hus er nedrevet og et nyt lignende hus er opførten på tomten af dette.

Der er rester af to hegn mellem husene. Det ene er meget kraftigt og danner en ret vinkel. Her findes for ca. hver fem meter en særlig kraftig stolpe, der har givet hegnet stabilitet. Disse hegn viser, at der indenfor det udgravede område er dele af to gårde, der hver har bestået af flere bygninger, både større langhuse og mindre skure. Hvor mange bygninger, der har eksisteret på samme tid i de enkelte gårde kan desværre ikke afgøres, da der ikke er skæringspunkter bevaret mellem de forskellige huse. Desværre kan det heller ikke afgøres, hvor store de to gårde har været, idet der kun er udgravet et 30 m bredt bælte gennem bebyggelsen.

Sammen med den ene gård er der udgravet en ret dyb brønd, som var foret med lodrette træstaver. Der er ikke fundet ret mange genstande, som kan fortælle om det daglige liv på denne tid i gårdene, kun enkelte skår af ituslåede lerkar, der tilfældigt er havnet i nedgravningerne til husene, viser, at man havde flere forskellige former for lerkar. Oftest har de ingen udsmykning, men et eksempel viser dog, at enkelte lerkar var udsmykket med cirkler og furer langs randen. Det eneste håndværk, der er fundet spor af, er vævning. Der er fundet to fragmenter af vævevægte, store runde lerskiver, der har hængt forneden i de lodrette tråde for at holde dem stramme på den store opretstående væv, samt en tenvægt, der ved hjælp af en træpind, tenen, blev brugt til spinding af garn. Der er fundet enkelte stykker af metalgenstande, af bronze og jern, og en hel 19 cm lang jernkniv, unægtelig ikke mange fundne genstande inden for et så stort område.

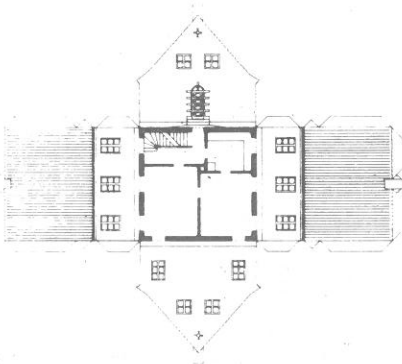
De udgravede huse fra Veerst er de hidtil eneste, der repræsenterer bondebefolkningens bygninger i Danmark i denne ældste middelalder. Husene er af samme konstruktion og form som nogle af de yngste huse fra udgravningerne i Vorbasse. Her er der i de seneste år fundet hele gårdsanlæg, der er ca. 100 år ældre end husene i Veerst. Ved udgravningerne i Vorbasse og Veerst har vi fået et helt nyt

og meget vigtigt kendskab til udviklingen af huse og gårde fra vikingetiden og op i den ældste middelalder i Danmark. Husene i Veerst viser os også for første gang, at der ikke var forskel på konstruktionsprincippet i bondehusene og i de ældste stavkirker, som efterhånden er godt kendt gennem flere udgravninger inde i de ældste stenkirker.

De to gårde findes få hundrede meter øst for den nuværende Veerst landsby. I den sydlige del af Veerst fandtes lige efter århundredskiftet en middelalderlig kælder af utilhugne kampesten, og forud for den nuværende kirke fandtes indtil slutningen af forrige århundrede en tidlig middelalderlig romansk kvaderstenskirke. De udgravede huse er uden tvivl rester af den tidligste middelalderlandsby, men man har ændret bebyggelsens placering og flyttet den nogle få hundrede meter. Udgravningerne har således bragt forgængeren for det nuværende Veerst frem i lyset.

Steen Hvass

BEDRE BYGGESKIK

Vejen Kunstmuseum åbnede lørdag den 13. juni vandrestillingen "Bedre Byggeskik". Udstillingen, der er fremstillet af arkitektskolen i Århus, har sidst været vist på Esbjerg Museum, og det er lykkedes bygningsgruppen under egnsmuseumsforeningen at få den til Vejen, hvor mange huse vidner om denne arkitektoniske nyorientering, der under betegnelsen "Bedre Byggeskik" satte sit præg på byggestilen i Danmark i første halvdel af dette århundrede.

Stødet til "Bedre Byggeskik" - bevægelsen kom fra nogle af landets førende arkitekter lige efter århundredskiftet som reaktion på nedbrydningen

af byggetraditionerne og håndværksbyggeriets kulturelle forfald, der i de senere årtier havde bredt sig i forbindelse med en stærk samfundsudvikling.

I forbindelse med denne udvikling, der medførte en forbedring af levestandarden såvel i byerne som på landet, skete der omkring 1870 blandt arkitekterne en holdningsændring, idet man gik bort fra den byggetekniske tradition, hvor arkitekturen var bestemt af et begrænset materialeudbud og af disse materialers anvendelsesmuligheder. Arkitekterne forlod deres egen tids stil for nu at søge forbilleder i fortidens stilepoker.

For bygmestrene var disse formdannelser efter fortidsarkitekturer, der ikke var motiveret i byggeriets formål, fremmede. Samtidig med at de arkitektoniske retningslinier blev færre og færre, gjorde nye materialer det lettere og billigere at forme dekorative detaljer. Uden at have et fast regelsæt for formgivning at holde sig til, arbejdede bygmestrene i udstrakt grad vilkårlig med traditionsfremmede formdannelser, der bevirkede, at et stilkaos blev kendetegnende for perioden.

Omkring århundredskiftet kom omsvinget. Arkitekterne genopdagede de solide, danske byggetraditioner og tilstræbte nu klart den enkelte, hensigtsmæssige formgivning, der traditionelt har udmærket det danske hus. "Man søgte igen en enklere form med høje, kraftige tagprofiler, regelmæssige fagdelinger med ensartede - efter vægfladerne proportionerede - vinduesforhold, ligesom de for den almindelige byggeskik naturlige og kraftige stof- og farvevirkninger, som kalk, tegl og træ gav, igen blev de foretrukne", skriver arkitekt Hans Peter Svendler Nielsen i en afhandling om "Bedre Byggeskik"s forhistorie i Erhvervshistorisk Arbog 1979. "Naturlighed efter opgavens karakter og ægthed i husets materialer blev idealet".

Den første virkning af mere vidtrækkende karakter fik den nye stilbevidsthed med oprettelsen af Tegnehjælpen ved Akademisk Arkitektforening i 1908, som stod til rådighed med vejledning for bygmestre, der kunne indsende deres byggeprojekter til korrektur, et tilbud, der er blevet benyttet stærkt gennem mange år.

Endnu var der kun tale om spredt fægtning, og initiativerne for udbredelsen af bedre byggesæder udgik fra forskellige grupper. Men de spredte kræfter fik en organisatorisk ramme, da der den 27. marts 1915 blev holdt stiftende generalforsamling for foreningen "Bedre Byggeskik". Den har eksisteret indtil 1965 og har i sin 50-årige virketid sat sit tydelige præg på Danmarks bolig- og erhvervsbyggeri.

Det er bygningsgruppens håb, at ret mange benytter lejligheden til at besøgtige udstillingen, der består af et stort antal tegninger, fotostater og modeller. Den er egnet til at fremme betragterens stilbevidsthed og forståelse for arkitektoniske aspekter. Når man efter udstillingsbesøget går gennem gaderne, så kan det være, at man ser byen med helt andre øjne. Man opdager skønheder og særprægetheder, som man tidligere helt har overset. Men samtidig får man også øjnene op for begåede byggesynder.

Udstillingen slutter den 16. august. Skulle klasser fra nogle af skolerne i de tre kommuner være interesserede i en gennemgang af udstillingen, kan henvendelse ske til Rudi Lynggaard, tlf. 361633 eller Niels Fjord, tlf. 363055.

HUSE I VEJEN

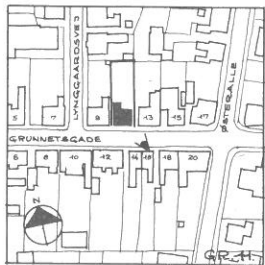

GRUNNETSGADE 11

MATR. NR. 15bs

FORHUS, BAGHUS,
BEBØELSE

OPFØRT CA. 1902

Beskrivelse:

Forhuset i 1 etage, 4 fag og grundmuret blank mur af rød tegl. Rødmalet sokkel. Blå udhæng. Originale blåmalede sprodsevinduer. Blå original entredør med fyldinger.

Bemærkninger:

Det er et pænt og velholdt hus med mange gode detaljer som ikke er ændret, siden huset blev opført.

Huset er en "broder" til Østerallé 77 - der dog har cementtagsten.

Man må håbe, at ejeren, når vinduerne engang skal udskiftes, vil ofre de lidt dyrere sprodsevinduer.

Ejerforhold:

04.04.1902: Niels Knudsen
10.05.1907: S. Thuesen Lynggaard
25.06.1907: Hans Peter Carlsen
16.06.1930: Marinus Peter Paulsen
23.05.1931: Karl Ebbesen
04.05.1937: Marie M. Larsen
19.03.1947: Holger Svendsen
03.08.1968: Eva Elisabeth Dam

BYGNINGSREGISTRANT FOR VEJEN?

Bygningsgruppen har i løbet af vinteren drøftet muligheden for en registrering af ældre huse i Vejen.

En bygningsregistrant medfører ikke i sig selv, at huse bliver fredet eller på anden måde sikres bevaret.

Registrantens værdi er, at den henleder ejeres og myndigheders opmærksomhed på husenes værdi og særpræg. En opmærksomhed, der kan betyde større omtanke ved fremtidige ombygninger.

Uanset de ældre huses værdi som arkitektur er det oplagt, at de mister deres karakter og ofte forringes ved ombygninger.

Nye termoruder og store kasseudhæng i den gængse parcelhusstil har allerede ændret en del ældre stationsbyhuse og "Bedre Byggeskik"-huse til ukendelighed.

En bygningsregistrant kan opbygges som det viste eksempel.

1. Et fotografi viser husets type og karakter.
2. Et oversigtskort i lille mål viser husets placering i kvarteret. Hermed understreges det enkelte hus' betydning for helheden.
3. Husets adresse, matrikelnummer og anvendelse anføres tydeligt sammen med opførelsesåret.
4. Nedenfor beskrives husets størrelse, materialer og farver, særligt karakteristiske træk fremhæves.
5. Under bemærkninger fremhæves bygningsens kvaliteter og de ændringer, der er sket. Der kan desuden fremsættes forslag til forbedringer og retningslinier for fremtidig velgeholdelse.
6. Nederst vises en ejerliste. Ejerlisten vil naturligt kunne danne baggrund for nærmere personalhistoriske og lokalhistoriske studier.

I flere byer har det været museumsfolk, der har taget initiativ til bygningsregistranter. I de fleste tilfælde er det - som f.eks. i Esbjerg - kommunen, der har afsluttet arbejdet og udgivet registranten.

"BEDRE BYGGESKIK" - Udstilling

På Vejen Kunstmuseum i tiden fra den 13. juni til den 16. august.

Skulle klasser fra nogle af skolerne i de tre kommuner være interesserede i en gennemgang af udstillingen, kan henvendelse ske til Rudi Lynggaard, tlf. 36 16 33, eller til Niels Fjord, tlf. 36 30 55.

Onsdag den 12. august kl. 19.30

på Vejen Kunstmuseum:

"BEDRE BYGGESKIK" PÅ HOLSTED - BRØRUP - VEJEN EGNEN

Med udgangspunkt i udstillingen vil Rudi Lynggaard og Niels Fjord fortælle om Bedre Byggeskik på lokalt plan.

Der vil desuden blive vist en lysbilledserie om huse i Vejen før og nu.

VIKINGEUDSTILLINGEN, MOESGAARD

Til efteråret åbner den engelsk-danske udstilling VIKINGERNE I ENGLAND på Forhistorisk Museum Moesgaard ved Århus.

Egnsmuseumsforeningen inviterer på udflugt til Moesgaard-

l ø r d a g   d e n   1 2 .   s e p t e m b e r

Bus afgår kl. 12
fra Vejen station

over ruten:

Torvet, Askov 12.10

Brørup station 12.20

Brugsforeningen,
Holsted by 12.30

Brørup Korsvej 12.40

Ankomst Moesgaard 14.30

Rundvisning fra kl. 15-16

Tag evt. selv madpakke og termokande med. Men der er også mulighed for at styrke sig på cafeteriet, der holder åbent efter at museet er lukket kl. 17.

Afgang kl. 18.

Hvad selve udstillingen angår, er ca. halvdelen af genstandene gravet op i Coppergate midt i York og fortæller om vikingernes håndværksmæssige kunnen og om det fredelige handelssamkvem, der fandt sted for 1000 år siden.

Om udstillingen, der fra 11. april til 16. august vises i Nationalmuseets bygninger i Brede, udtaler P.V.Glob: udstillingen indeholder engelske og danske vidnesbyrd om et stykke af vor fælles fortid. Hvordan vikinger og angelsaksere mødtes, påvirkede hinanden og kom til at præge kulturmønsteret på begge sider af Vesterhavet.

HOLSTED - BRØRUP - VEJEN EGNENS MUSEUMSFORENING

Formand: Johannes Hansen, Søndergade 50, 6650 Brørup, tlf. 38 11 14

KASSERER: C.Baastrup Nielsen, Danmarksgade 4, 6600 Vejen, tlf. 36 06 21

MUSEUMSAVISEN: Hanne Frandsen, Kirkevej 7, Askov, 6600 Vejen, tlf. 36 14 97